

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

LEGAL EDUCATION OF STUDENTS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS: CURRENT STATE AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Сільченко Л.М., учитель, старший вчитель

Комунальний заклад «Слобожанський ліцей № 1» Чугуївського району Харківської області

Григоренко Я.О., к.ю.н.

У статті досліджено стан та запропоновані напрями розвитку правового виховання учнів закладів загальної середньої освіти. Аргументовано, що правове виховання як складний, планомірний та багатогранний процес, охоплює правову соціалізацію, правову культуру та правову свідомість (побутову, професійну, наукову), що проявляється у зацікавленості не тільки педагогів, а й юристів, педагогів, істориків, філософів, психологів та ін. Звернуто увагу на законодавче регулювання питань виховного процесу. Проаналізовано точки зору дослідників, що присвятили свої наукові праці питанням правового виховання старшокласників у виховній роботі, правового виховання дітей 6–7 років, правової вихованості дітей 6–7 років, технологія формування соціально-правової свідомості учнів, взаємодії сім'ї та закладів освіти у напрямі забезпечення правового виховання та запропонували власні методики з цього приводу. Зроблено висновок про те, що рівень забезпечення правового виховання в закладах середньої освіти потребує підвищення, виходу на якісно новий рівень та приділення значної уваги відповідних фахівців. Серед усіх можливих шляхів, які можна запропонувати для підвищення рівня правового виховання серед учнів закладів загальної середньої освіти, окрім тих, що вже запропоновані вченими, наголошено на запровадженні занять з представниками юридичних факультетів та висвітлення питань з різних галузей права та запрошення учнів до участі у конференціях, які провадяться на базі юридичних навчальних закладах. Запропоновано, що на підвищення рівня правового виховання також може вплинути запрошення учнів на «відкриті лекції», що проводяться у педагогів юридичних факультетів. Теми таких лекцій повинні бути максимально практично спрямовані. Це надасть змогу учням розуміти більш повно тематику та призведе до більшої зацікавленості. Інформаційно забезпечити такий метод підвищення правового виховання можливо шляхом як раз таки співпраці шкіл з вищими навчальними закладами.

Ключові слова: правове виховання, освіта, повна загальна середня освіта, початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта, математична компетентність, компетентність у галузі природничих наук, техніки та технологій, початкова школа, гімназія, ліцей, учні.

The article examines the state and suggested directions for the development of legal education of students of general secondary education institutions. It is argued that legal education as a complex, planned and multifaceted process includes legal socialization, legal culture and legal consciousness (domestic, professional, scientific), which is manifested in the interest of not only teachers, but also lawyers, pedagogues, historians, philosophers, psychologists and others. Attention is drawn to the legislative regulation of issues of the educational process. The points of view of researchers who devoted their scientific works to the issues of legal education of high school students in educational work, legal education of children 6–7 years old, legal education of children 6–7 years old, technology of forming socio-legal consciousness of students, interaction of family and educational institutions in the direction of providing legal education and offered their own methods in this regard. It was concluded that the level of provision of legal education in secondary education institutions needs to be increased, to reach a qualitatively new level and to pay significant attention to relevant specialists. Among all the possible ways that can be proposed to increase the level of legal education among students of general secondary education institutions, in addition to those already proposed by scientists, it is emphasized the introduction of classes with representatives of law faculties and highlighting issues from various branches of law and inviting students to participate in conferences, which are conducted on the basis of legal educational institutions.

Key words: legal education, education, complete general secondary education, primary education, basic secondary education, specialized secondary education, mathematical competence, competence in the field of natural sciences, engineering and technology, primary school, gymnasium, lyceum, students.

Постановка проблеми. Тематика правового виховання, як складного, планомірного та багатогранного процесу, що охоплює правову соціалізацію, правову культуру та правосвідомість (побутову (буденну), професійну, наукову), завжди привертала та привертає увагу науковців і займає важливе місце в системі соціального виховання. Про це свідчить той факт, що правове виховання будь-якого громадянина взагалі, та правове виховання школярів зокрема, не може здійснюватися окремо від, наприклад, культурного виховання, або від естетичного виховання, або від морального чи духовного виховання. Тому тільки будучи у нерозривному взаємозв'язку з вказаними видами виховання та доповнюючи один одного, правове виховання може бути забезпечено на належному рівні. Сучасна держава завжди функціонує та розвивається у напрямі забезпечення високого рівня правового виховання різних категорій населення, про що декларує у прийнятих нормативно-правових документах.

Стан опрацювання цієї проблематики. В цілому питання правового виховання викликають інтерес як серед вчених-юристів, істориків, економістів, філософів, соціологів, політологів, так і серед практикуючих

педагогів та таких, що здійснюють вклад в науку педагогіку та суміжні науки. Загалом проблематикою правового виховання займаються такі вчені як А. П. Гетьман, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, А. С. Заєць, І. І. Коваленко, С. І. Максимов, О. М. Нестеренко, С. В. Шефель та ін. Окремі аспекти правового виховання учнів досліджували Г. С. Задорожна, М. Г. Кашук, Л. Т. Рябовол та ін.

Виклад основного матеріалу. Правове виховання учнів закладів загальної середньої освіти має бути складовою частиною виховного процесу, який проводиться у цих закладах. Згідно Закону України «Про повну загальну середню освіту» [1] виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського суспільства, а також принципах верховенства права та дотримання прав людини та громадянина. Лише у такому разі виховний процес спрямований на повагу до гідності прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості приниження честі та гідності людини; усвідомленої потреби в дотриманні Основного закону держави та національних законів, нетерпимості до

їх порушення, проявів корупції та порушень академічної доброчесності та ін.

Досліджуючи проблематику правового виховання учнів, а саме її стан, який ми спостерігаємо сьогодні, слід зазначити, перш за все, що правове виховання потребує не тільки покращення, а й виходу на кардинально новий рівень. А саме йдеться про такий рівень правового виховання учнів, який є набагато якіснішим та наповненим практичним змістом. У цьому разі доречно звернутися до дисертаційного дослідження М. Г. Кашук на тему: «Правове виховання старшокласників у виховній роботі загальноосвітньої школи (друга половина XX століття)», в якому запропоновано перелік педагогічно цінних надбань правовиховної діяльності. Зокрема, дослідниця пропонує будувати процес правового навчання на принципах послідовності, наступності, систематичності, об'єднавши зусилля всіх навчальних закладів; поглибити знання старшокласників з основ правознавства шляхом введення правових факультативів; запровадити співпрацю шкіл з педагогічними вищими навчальними закладами шляхом проведення спільних форм правовиховної роботи студентів та учнів шкіл у вигляді тематичних вікторин, вечорів запитань та відповідей, юридичних читань, екскурсій; забезпечити співробітництво школи, сім'ї та громадських організацій у правовому вихованні учнів шкіл, що передбачає підвищення рівня відповідальності батьків за виховання дітей шляхом створення спеціалізованих лекторських груп, організацію методичних центрів із пропаганди правових знань, а також консультативних пунктів поширення правових знань [2, с. 172]. Повністю погоджуючись з зазначеними шляхами забезпечення правового виховання серед учнів старшого шкільного віку, позначимо лише те, що такий список є доречним доповнити також проведенням відповідних занять із запрошенням викладачів права (як теорії права так і галузевого права, наприклад, земельного права, трудового права, кримінального права, цивільного права, адміністративного права) із юридичних вищих навчальних закладів. Такі викладачі, що профільно зорієнтовані на юридичну професію, більш якісно вплинуть на покращення та підвищення рівня правового виховання учнів, ніж інший викладач. Позитивним моментом у цьому напрямі може слугувати те, що викладач будь-якої галузі права разом із учнями зможуть модулювати різні правові ситуації, що можуть складатися у житті та разом знаходити шляхи вирішення поставлених завдань. Так, у формі бесід, проведення ситуативних ігор, що відображають життєві ситуації, правове виховання учнів значно підвищиться.

Також вважаємо на підвищення правового виховання учнів старших класів позитивно вплине запрошення на участь у конференціях, що організують юридичні факультети вищих навчальних закладів. Реалізувати таку участь можливо у разі «прикріплення» учня, який бажає взяти участь у конференції, до наукового керівника, який би допоміг з обранням теми виступу учня у конференції та допоміг скласти структурну доповідь.

На підвищення рівня правового виховання також може вплинути запрошення учнів на «відкриті лекції», що проводяться у педагогів юридичних факультетів. Теми таких лекцій повинні бути максимально практично спрямовані. Це надасть змогу учням розуміти більш повно тематику та призведе до більшої зацікавленості. Інформаційно забезпечити такий метод підвищення правового виховання можливо шляхом як раз таки співпраці шкіл з вищими навчальними закладами.

Що стосується взаємодії сім'ї та закладу освіти у напрямі забезпечення правового виховання, доречними є наукові погляди Задорожної Г. С., що висвітлені у дисертаційному дослідженні: «Педагогічні умови правового виховання дітей 6–7 років у взаємодії сім'ї і закладу освіти». Дослідниця під правовим вихованням дітей 6–7 років розуміє суспільний та особистісно важливий напрям процесу їхньої правової соціалізації, яка здійснюється шляхом цілеспрямованої взаємодії закладів освіти та сімей і передбачає формування засад правосвідомості учнів, засвічення уявлень і переконань про правові норми, утворює відповідне ставлення до них і практику їх реалізації у житті [3, с. 6–7]. На наш погляд, вкрай доречним є запровадження механізму реалізації участі інституту сім'ї з закладами освіти оскільки це забезпечить всебічний та більш повноцінний розвиток та підвищення рівня правового виховання учнів з раннього віку та на ранньому етапі соціалізації.

Висновки. Дослідивши стан забезпечення правового виховання учнів закладів загальної середньої освіти, який висвітлено у дисертаційних дослідженнях та інших наукових здобутках, а також звернувши увагу на законодавчому закріпленні різних аспектів питань виховання учнів, позначимо, що рівень забезпечення правового виховання в закладах середньої освіти потребує підвищення, виходу на якісно новий рівень та приділення значної уваги відповідних фахівців. Серед шляхів підвищення рівня правового виховання серед учнів закладів загальної середньої освіти, окрім тих, що вже запропоновані вченими, слід звернути увагу на запровадження занять з представниками юридичних факультетів та висвітлення питань з різних галузей права та запрошення учнів до участі у конференціях, які проводяться на базі юридичних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 № 463-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 31. Ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 15 жовтня 2024 р.)
2. Кашук М.Г. Правове виховання старшокласників у виховній роботі загальноосвітньої школи (друга половина XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2015. 249 с.
3. Задорожна Г.С. Педагогічні умови правового виховання дітей 6–7 років у взаємодії сім'ї і закладу освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2018. 24 с.